

JARI

JARI PERHE SUOMESSA

Jarin äiti oli kotoisin Melatauksesta Tolosen kylästä ja isä Rovaniemeltä. Jari syntyi itse kotinsa keittiössä, hän oli perheen kuopus. Lapsia oli kaikkiaan yhdeksän. Jari kertoi, että kätilöt kiersivät siihen aikaan kylästä kylään. Se sänky, missä hän ja kuusi yhdeksästä lapsesta ovat syntyneet on säilynyt kotitalossa. Kotona puhuttiin suomea ja murretta, jota Jari kutsuu ”Lapin murteeksi”.

MUUTTO RUOTSIIN

Jari muutti Pohjois-Ruotsiin 1983 ”työn perässä”: Rovaniemellä oli silloin heikko työtilanne”. Hänen kolme vanhempaa siskoa asui jo Ruotsissa. Hänellä itsellään oli omien sanojensa mukaan hyvin heikko ruotsin kielen pohja. Hän kuvaa ruotsin kielen taitoaan Ruotsiin muuttaessaan kahdella sanalla: ”nolla” ja ”ehot”. Hän oli opiskellut ruotsia kolme vuotta peruskoukussa 7. luokalta 9. luokalle. Omaa suhtautumistaan ruotsin kieleen seuraavasti: ”minut oli opetettu sillain opetettu vihaamaan ruotsin kieltä”. Siihen aikaan oli paljon ”poikkinaintia” eli, että kumppani löytyi toiselta

puolelta rajaa, ja lapsena Jari oli kuullut paljon sitä, että ne tulee Volvolla tai Mersulla ja ”ne vei ne työt”. Kun hän oli teini-ikäinen Rovaniemellä, hänellä oli kavereidensa kanssa tapana viettää aikaa Rovaniemen keskustassa Koskikadulla, jossa nuoret ajelivat autoillaan: ”ennehän siellä oli hirveät ralli”. Hän kertoo: ”ja kun ruottalainen auto tuli, niin sehän stopattiin”. Ruotsin kielenopetus koulussa oli hänen mielestään vanhanaikaista ”se on ollu sitä på, i ja till”.

Ruotsin muuttoa hän kuvaa seuraavasti: ”sitten mä lähdin ruotsiin töihin, enkä ymmärrä mitään”. Hän pääsi töihin heti, mutta ”tuli tiettenki kielimuuri”. Hän ajoi kuorma-autoa ja kaikki keskustelu käytiin radion välityksellä. Ainoa sana, minkä hän puheesta ymmärsi oli ”Jari” tai auton numeron, Hän muistaa vieläkin, että numero oli 819, ”ättahundranitton, kom”, mutta hän ei ymmärtänyt, mitä muuta työkaverit sanoivat radiopuhelimeen. Jari kuvaa tuntemuksiaan: ”Tuli äitiä ikävä heti”. Kun ensimmäinen viikonloppu tuli, hän meni takaisin Rovaniemelle ”äidin tykö”. ”Ja mun äiti sano että mitä sie ajattelet? - ei mutta mie tulisin takasin.”- ”et varmaan tuu”. Äiti oli yksinhuoltajaäiti. ”Ei se oo niin vain Jari ku tulla ny tänne heti ku sulla tullee ikävä heti ku sää et ymmärrä nyt sää jou’ut maksamaan näitä mitä sie teit sillon ku sun piti opiskella mutta takasin sie et tuu se oli kova- käännä se Fordin keula Jällivaaraan käsin”. ”Mie ymmärrän sen jälkeenkäsin mitä se sillä tarkotti että älä nyt heti ala itkemään ko et opiskellu tää on se syy osa sitä syytä mutta sää tuut ymmärtään kun tuut vanhemmaksi [...] mutta mää käänsin sen auton keulan ja se lähti seuraavat viikot siitä menemään sää opit”. Sitten hän tapasi silloisen tyttöystävän, jonka vanhemmat olivat Torniojokilaaksosta ja he puhuivat kotona suomea tai meänkieltä. Tyttöystävä puhui Jarille ruotsia koko ajan ja Jari sai puhua hänelle suomea: ”Sillohan se meni helkkarin nopiaa sää aloit ymmärtämään”. Hän muistaa vielä ensimmäiset yöt, kun hän uneksi ruotsin kielellä. Hän kuvaa ruotsin oppimistaan: ”se tulee niinkö selekäytimestä sitten niin se oli siis niin valtavan ihana tunne sää ymmärrät ja ne jokka ymmärtää sitte sinua ko sää oot että tänä päivänäki mie jou’un esimerkiksi jos mää sanotaan piän olla korrekt ruottin kielellä niin mää jou’un työskentelemään paljon sen asian eteen, enemmän mikä on tiettenki semmosella jolla on äidinkieli mutta sitä ei tarvii tehdä kymmentä kertaa sitä läksyä se riittää että mää teen sen kolme kertaa sen läksyn”. Hän arvioi, että hänellä meni noin 15 vuotta, ennen kuin ruotsin kieli kunnolla ”aukesi” hänelle, vaikka hän oli koko sen ajan tehnyt ruotsalaisten kanssa töitä: ”niin se vaan sitten, se aukes vaan yhtäkkiä se se se kansi sitten ja sää pääsit sisälle ja aloit ajattelemaan eli eli teki tiettenki et sää sää niinkö sillain miten sitä sanotaan sää sää vanhennuit ja sää aloit ymmärtämään asiat eri lailla ja näkemään asiat erillä lailla ja sillonhan sulla aivot ottaa vastaan ja sää oot motivoitunu eri lailla”.

Myöhemmin Jari kävi Kiirunassa 18 viikkoa ruotsin kielen kurssin ”svenska för invandrare”: ”mää opin siellä enemmän suomia ko ruottia. Siellä oli kaks poikaa ja kymmenen vaimoa”. Hän muistelee edelleen tuota 18 viikkoa kurssikaverinsa kanssa, joka asuu ”Luuleåssa”: ”tää oli kaheksakkytkolme vai neljä neljä se oli - me ruukataan vielä tänä päivänäki soitellaan toisillemme - muistaks sie muistaks sie Jari sitä aikaa kaheksantoista viikkoa - joo fy faan se oli kyllä semmonen se oli se oli kato juhulia paljon juhulia tiettenki”. Jari kuvasi itse ruotsin kielenopiskelua kurssilla, että se oli aika lailla samanlaista kuin se oli ollut suomalaisessa peruskoulussa, mutta kaikki tehtiin ryhmätyönä ja ”praktiska övningar” ja ”sää aloit ymmärtämään asioita ko se otettiin se esimerkki ylös sieltä”.

KIELI MUUTTUU YMPÄRISTÖN MUKANA

Kun Jari on käynyt Rovaniemellä, niin hänelle on voitu sanoa, että hän puhuu vanhanaikaisesti. Hän muutti Ruotsiin 80-luvulla ja hänen mielestään kieli on sinä aikana Suomessa ja Rovaniemellä

muuttunut. Jarin mielestä hänen suomen kielensä on hyvin säilynyt, mutta ”se on sitä sen ajan suomea”. Hänen on vaikea keksiä esimerkkejä murre sanoista tuolta ajalta, joita hän edelleen käyttää, mutta hän sanoo, että sanat tulevat takaisin, kun hän puhuu ”vanhemman ikäluokan” kanssa Suomi-kerholla. Se ”ottaa kaksi kolme tuntia”, ennen kuin hän pääsee suomen kielen kanssa vauhtiin: ”se tulee sieltä selkärangasta, ytimeistä”. Jos hän on Suomessa viikonlopun, niin ”suomen kieli ottaa minut yli totaalisesti”. Jarilla on usein samaa mieltä haastattelijan kanssa ja silloin hän toteaa lyhyesti ruotsiksi: ”exakt” ja ”precis” (’juuri niin’). Hän käyttää sujuvasti ruotsin kielen sanoja puheessaan: ”vekslaat sen että alat puhumaan ruottia niin nopiasti se kääntyy”. Hän käyttää suomenkielisten työkavereiden kanssa suomea esimerkiksi kahvitauolla ja omien sanojensa mukaan kieli alkaa yleensä kolmannen kupin kohdalla sujua. ”niinku olit tuossa sisällä, että sitä muokkaantuu sisälle siihen kenen kanssa keskustelee”.

Hänen mielestään hänen kielensä on neljänkymmenen vuoden aikana muuttunut, kun esimerkiksi paikallinen Jällivaaran murre on tarttunut hänen puheeseensa. Hänellä on paljon ystäviä, jotka puhuvat meänkieltä ja suomea.

Hän kertoo, että hänellä on välillä vaikeuksia löytää suomen kielen sanoja: ”se tarttuu sitten se murre tarttuu mie huomaan sen ite, ei löyvy niitä sitä vakiosanoja enää sieltä sitä nopiaa pitää tuota aivot työskennellä niin silloin sie otat sen ruottalaisen sanan ja sie muutat sitä vähän panet iin sinne loppuun niin siitä tulee oma sanansa mutta kaikki ymmärtää niinku olit tuossa sisällä että sitä muokkaantuu sisälle siihen kenen kanssa keskustellee sehän onki just se ihanaa kielisiä että pystyt sen” Hän huomauttaa, että kun jotkut ovat tulleet Etelä-Suomesta töihin Pohjois-Ruotsiin, niin ”se on teettänyt töitä” kielen suhteen. Hän sanoo, että eteläsuomalaiselle voi olla vaikea ymmärtää heidän puhettaan. Suomessa asuvat ovat kommentoineet hänen kieltään: ”Jari, miten sie puhut noin kummasti” ja joku on voinut sanoa hänelle: ”Jari, puhu suomea!”, kun hän on omasta mielestään sujuvoittanut suomen kieltään alueelle sopivaksi sekoittamalla siihen ruotsia: ”mää ajattelen silleen että mie sekotan kieliä että siitä tulee luistava”. Hän kertoo kahdesta suomalaisesta kaveruksesta, jotka olivat asuneet Kalixissa. Myöhemmin toinen oli muuttanut Jällivaaraan. He tapasivat sattumalta kymmenen vuoden jälkeen bensiiniasemalla Haaparannassa ja toinen kaveri, joka asui edelleen Kalixissa, kysyi jällivaaralaiselta kaveriltaan: ”no terve mitä sie onpa pitkä aika mitä sie täällä?” ja tämä vastasi: ”no kuule mie kävin andra sidan ja kävin ostamassa uuen bastuaggregaatin ko se oli mycket billigare ko här ja se oli ruostefri eli siinä tuli just tää että se kieli muuttuu tietenki se muuttuu se että kenen kanssa sie seurustelet ja millä lailla sie haluat sitä kulttuuria pittää yllä”.

Joskus häntä pyydetään ”piettää jonkunnäkösen puhheen” Suomi-kerholla ja se on hänen mielestään ”paha paikka”. Hän miettii, että tekeekö hän puheen puhtaalla suomen kielellä, jolloin hänen on todella istuttava alas ja mietittävä sanansa tarkkaan, vain kirjoittaako hän puheen niin, ”että kaikki ymmärtää sen”. Kuulijoina voi olla sekä meänkielisiä, että niitä, jotka sekoittavat sekä ruotsin että suomen kieltä ja hän sanoo silloin käyttävänsä molempia kieliä: ”eli mie teen siitä sekotuksen”. Hän jatkaa: ”mutta yleensä ruottalaiset sanotaan monet ruottalaiset jokka on täällä niin ne tulee sanomaan kun meillä on meän tämä itsenäisyyspäivä ne tulee puhtaita ruottalaisia jokka mie nään niinkö puhtaina ruottalaisina niin ne saattaa tulla ja sanoa että Jari kyllä hän ymmärsi kaikki niin eli eli silloin mie ruukaan sanoa että tää on niinkö respekt että ne haluaa olla muka ne haluaa niinkö olla yhtäkkiä suomalaisia ko se on meille tärkeä päivä että tää on muuttunu tää muuttuu koko ajan tää juuret on tärkeät ehottomasti, kieli on tärkeä mutta meän täytyy mukautua koska kieli koska kieli muuttuu kans”

YHTEYDET SUOMEEN

Jari ei ole käynyt Suomessa yli kahteen vuoteen koronan takia, mutta hän soittaa sukulaisilleen puhelimella.

PERHE RUOTSISSA

Jari puhuu ruotsia kotona vaimonsa kanssa. Kun lapset olivat pieniä, vaimo hoiti heitä kotona ja käytti lapsien kanssa ruotsia, kun Jari oli töissä kaivoksessa. Kun Jari vuorostaan oli lapsiensä kanssa kotona, hän omien sanojensa mukaan yritti ensin puhua heille suomea, mutta lapset eivät silloin ymmärtäneet, mitä hän sanoi. Hän sanoi tehneensä itselleen asian helpoksi ja hän ryhtyi puhumaan lapsilleen ruotsia. Hän kuitenkin näkee, että hänen molemmissa lapsissaan on ”siellä selkäytimessä se suomen kieli ei mitenkään iso mutta ymmärtävät ja satakymmenenprosenttisesti tietävät heidän juurensa het on olleet mukana koko ajan justiin sanotaan että Suomi-kerhon kautta”. Hän arvioi kuitenkin lastensa suomen kielen käytön heikoksi, vaikka molemmat ovat sitä koulussa opiskelleet. Jarin mukaan yksi kaksi tuntia viikossa opetusta suomen kielessä ei ollut riittävästi. Hän toteaa lopuksi: ”minunhan se ois pitänyt sanotaan se kieli viettää heille sanotaan niinkö kotikielessä sillä lailla ja sitä mää en tehny koskaan”. Hänen vävynsä on venäläinen ja hän on puhunut Jarin lapsenlapselle koko ajan venäjää ja lapsi osaa nyt 6-vuotiaana sujuvasti venäjän kieltä. Ja myös toinen 1,5-vuotias lapsenlapsi on kovaa vauhtia oppinut venäjän kieltä isänsä kanssa. Jari totetaa: ”siinä sen näkee sen sitä mitä minä en tehny niin mää nään sen rikkauen sillä lailla ei se sillä lailla ettei mulla ole unettomia öitä sen takia et se kuitenkin se säilyy ne juuret säilyy koko ajan ne tietää heän, mutta olis pitäny vähän lyyä vähän päätä seinään sillälailla että yritänpä nytten”. Jarin vaimo on opetellut suomea. Jari toteaa vaimon suomen kielen taidosta: ”leikillään sanotaan, että ennen mie pystyin hänet myymään torilla, muttei pysty enää, se niin paljon ymmärtää”.

Jari käyttää töissä enimmäkseen ruotsia. Nyrkkeilyvalmennuksessa hän käyttää ruotsia, suomea, englantia ja venäjää. Suomen kieltä hän käyttää sekä töissä suomenkielisten työkaveriensä kanssa, että Suomikerhossa, jossa hän toiminut puheenjohtajana jo yli kaksikymmentä vuotta.

IDENTITEETTI

Jari kuvaa identiteettiään seuraavasti: ”no mie voisin kuvailla sillä lailla että mehän oltiin vähän jo sisällä täsä se suomalaisuus se on hirviän kauhian vahvistus sille ruotsalaiselle identiteetille päälle sulla on esimerkiksi vissit voiman sanat jos ruottalainen sanoo faan nii ei kukaan reageraa mitään jos sanot suomeksi perrrkele kaikki mennee hiljaseksi että nyt aletaan ampuun kovilla”

Aiemmin häntä ahdisti oma epävarmuus ruotsin kielen suhteen, mutta nykyään hän voi jo vitsailla asialla, jos joku arvuuttelee hänen olevan Suomesta: ”miten sie pystyt laskemaan että mie Suomesta oon? – no, Jari, ko hän kuulee, että sulla on semmonen erilainen murre eli pittää ottaa semmosena vähän niinkö tällasena arvostuksena.”

Jarin mielestä suomalaisten arvostus on vaikuttanut myös siihen, ettei suomalaisuutta eikä suomen kielen käyttöä hävetä Ruotsissa, kuten tehtiin usein vielä 70-luvulla: ”se on vaikuttanu kans mehin sillä lailla meihin että meijjän tarvii hävetä ajatella, että tämä oli vielä seitkyt- ja kahaksankytluvulla oli että suomen kieltä huuh älä puhu pappapp sitä että se kiellettiin kouluissa ja hävettiin ja se ottaa jonkun jeneratsuunin ennen kuin se kääntyy tämä tilanne”.